

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАҲСУС ТАЪЛИМ

ВАЗИРЛИГИ

НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ТАБИИЙ ФАНЛАР ФАКУЛТЕТИ

Экология кафедраси

Абдурахманов Соҳибжон Турдиалиевич

ҲАВОДАН СУҒОРИШ

мавзусидаги

Илмий мақола

ҲАВОДАН СУҒОРИШ

Абдурахманов Соҳибжон Турдиалиевич
НамДУ

Аннотация: Сув таъминоти яхши бўлмаган ҳудудларда сабзавот экинларидан суғоришсиз ҳосил олиш имкониятлари бўйича тадқиқотларнинг натижалари баён этилган

Калит сўзлар: Ҳаво намлиги, ҳаво ҳарорати, мульчлаш, плёнка, деҳқончилик, суғориладиган майдон, фермер хўжалиги

Аннотация: В статье излагаются результаты исследований возможностей получения урожая овощных культур в аридных условиях без орошения.

Ключевые слова: Влажность воздуха, температура воздуха, мульчирование, пленка, растениеводство, орошаемая площадь, фермерское хозяйство.

Abstract: There outlined the results of rsearch that investigates the opportunities of gaining harvest from vegetables without irrigating in the areas where water supply for irrigation is deficient.

Keywords: Air wetness, air temperature, mulch, farming, irrigatable area, farm

Бутун дунёда, шу жумладан Ўзбекистонда ҳам, аҳолининг ўсиб бориши кишлоқ хўжалиги маҳсулотларига бўлган талабининг тобора ошиб боришини тақозо этади. Ҳозирги вақтда деҳқончилик маҳсулотларининг 2/3 қисми суғорма деҳқончилик ҳудудларида етиштирилади. Аммо, мисол учун Марказий осияда сув ресурслари тўла ўзлаштирилган ва суғорма деҳқончилик деҳқончилик майдонларини кенгайтириш имконияти ўта даражада чекланган бўлиб, фақат сувни тежаш ҳисобига амалга ошириш мумкин. Камсув йилларда эса бунинг имкони йўқ ҳисоби. Бунинг устига кейинги йилларда кузатилаётганиқлим исиши даврида Марказий осияда ёғиннинг камайиб бораётганлиги, бунинг натижасида дарёлар сувининг озайиб бораётганлиги ҳам суғорма деҳқончиликнинг сув таъминотида маълум қийинчиликлар туғдиради.

Маълумки, ҳавода анча-мунча нам бор. Ҳисоблашлар шуни кўрсатади, бир йилда Ўрта Осиёнинг устидан ҳаво оқимлари таркибида 1200-1300 км² сув ўтади. Бу сув миқдори Ўрта Осиё дарёларининг йиллик сув миқдоридан 8-15 марта кўп. Ҳаво таркибидаги ана шу сувдан фойдаланишга интилиш жуда қадимдан —эрадан олдинги даврдан мавжуд. 2009 йилдан бошлаб Наманган давлат университети география ва экология кафедрасида ҳаводаги намдан фойдаланиш бўйича тажриба ишлари олиб борилмоқда. Улар ўртача

йиллик ёғин миқдори 200 мм дан кам бўлган ҳудудларда ўтказиб келинмоқда.

Биринчи навбатда тупроқдаги намни тўплаш имконияти синаб кўрилди. Бунинг учун 70X80X90 см ли чуқур қазилиб, унинг устига плёнка тортилиб, маҳкамланди. Чуқурнинг ўртасига идиш қўйилди. Чуқур устига ёпилган плёнкани ўртасидга эса кичикроқ бир тош қўйилди. Натижада чуқур усти конусга ўхшаган қопқоқ билан ёпилгандай бўлди. Плёнканинг остки юзасида конденсацияланган томчилар шу конус бўйлаб оқиб, идишга тушадиган қилиб ёпилди. Кузатиш ишлари 2009 йил апрель-август ойларида ҳар куни бажарилди. Натижа қйидагича бўлди:

Ой	Бир суткада йиғилган сув			Бир ойда йиғилган сув
	Энг кам	Энг кўп	Ўртача	
Апрель	13	218	73	2199
Май	47	300	122	3781
Июнь	101	481	204	6113
Июль	106	603	280	8675
Август	107	560	252	7813

Жадвалдан кўришиб турибдики, ҳавоси қуруқ жойларда ҳам тупроқ ҳавосидаги намни йиғиш имконияти бор экан. Яна шуни таъкидаш лозимки, йиғилган сув миқдори салқин ойларида озроқ, иссиқ ойларида кўпроқ бўлди. Бу бесабаб эмас албатта; ҳаво ҳарорати қанча юқори бўлса, ундаги мутлак намлик шунча кўп бўлади.

Юқоридагилар асосида деҳқончиликни ҳаводаги нам ҳисобига амалга ошириш борасида Наманган давлат университетининг география ва экология асослари кафедрасида тажриба ишлари кичик майдонларда бир неча йилдан бери олиб борилмоқда ва уларнинг натижалари илмий матбуотда эълон қилинган. Бундай тажрибалар 2011, 2016 йилларида Наманган вилояти Чортоқ туманидаги “Муродулла уста пахтакор” фермер хўжалигида, 2012 йил “Иброҳим-Жамшид -Шоҳжаҳон” фермер хўжалигида, 2013 йил “Қурабанов Шарифбой миришкор” фермер хўжалигида, 2014 йил Жиззах вилояти Пахтакор туманининг “Сабо ғунчаси” фермер хўжалигида, 2015 йилда эса Наманган вилояти Косонсой туманининг “Ҳамкор” фермер хўжалигида ўтказилган.

Ўтказилган тажрибалар ҳар бир турдаги ўсимлик учун 4 та вариантда амалга оширилди. 1 вариант суғориладиган ва 3 та вариант эса суғорилмайдиган майдонларда ташкил этилди. Суғорилмайдиган майдонларда тупроқ намини ушлаб қолиш ва ҳаводаги намдан фойдаланиш

мақсадида оддий 90 см ли полиэтилен ишлатилди. Бу тупроқда намни буглатмай, узоқ муддат ўзида сақлаш имкониятини беради. Тажрибалар помидор, булғор қалампири ва бақлажон ўсимлиги кўчатларида синаб кўрилди. Ташкил этилган тажриба майдонлари асосан 25, 30 ва 50 сотих ҳажмдаги майдонларда олиб борилди. Аниқланган натижалар кўчатларнинг ривожланиши, суғориладиган майдонларга нисбатан ўсиши, шона олиши, гуллаши ва ҳосилга кириш паллалари бирмунча эрталигини кўрсатди. Олиб борилган 6 йиллик тажриба натижаларига асосланадиган бўлсак, помидор ўсимлигининг ҳосилдорлик даражаси ўртача 180-250 центнергача, булғор қалампирида эса 60-90 центнергача, бақлажон ўсимлигида эса 80-120 центнергачани ташкил этиб, суғормасдан ҳосил олиш имкониятини кўрсатди.

Маълумки, Ўзбекистонда профессор П.Баратов маълумотлари бўйича 18 миллион гектар майдон ҳосил олишга яроқли ерлар ҳисобланади. Аммо ҳозирги вақтда бор йўғи 4,2 миллион гектар, яъни 23 фоиз майдонда суғорма деҳқончиликда, 1,1-1,3 миллион гектардан лалми деҳқончиликда фойдаланилади. Қолган 12-13 миллион гектар ер деҳқончилик учун қарийб фойда бермайди. Бунинг сабаби, бу ерларда суғориш имкониятининг йўқлигидир. Улардан деҳқончиликда фойдаланишнинг иқтисодиётда аҳамияти беқиёсдир. Суғориш имконияти бўлмаган ерларда 1 гектар майдондан тупроқ ҳавосидаги нам ҳисобига, мисол учун, помидор ўсимлигидан 18-20 млн сўмлик даромад қилиш имкони мавжуд.

**Наманган вилояти Чортоқ тумани “Муродулла уста пахтакор” фермер
хўжалигига қарашли майдонда “Суғормасдан ҳосил олиш” бўйича
тажриба натижалари. 14 июнь 2016 йил.**

**Наманган вилояти Чортоқ тумани “Муродулла уста пахтакор”
фермер хўжалигига қарашли майдонда Суғормасдан ҳосил олиш бўйича
тажриба натижалари. 22 май 2011 йил.**

